

Отримана 18.03.2026

Прорецензована: 17.04.2026

Прийнята до друку: 21.04.2026

Електронна адреса: stefany.ukrainets@gmail.com

ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0000-0002-2619-8428>DOI: <http://doi.org/10.25264/2312-7112-2026-30-11-15>Українець С. Цифрова антропологія: від ідентичності до «суспільства втоми». *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філософія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2026. № 30. С. 11–15.

УДК 141.7:[316.42:004.9]

Стефанія Українець

ЦИФРОВА АНТРОПОЛОГІЯ: ВІД ІДЕНТИЧНОСТІ ДО «СУСПІЛЬСТВА ВТОМИ»

У дослідженні проведено думку про те, що сучасна соціокультурна реальність перебуває у стані глибокої антропологічної кризи, де класична цілісна ідентичність остаточно поступається місцем розмитому мережевому суб'єкту. Підкреслено, що перехід до цивілізації нового інформаційного порядку ознаменував деонтологізацію буття, за якої реальність стає лише ефектом масмедіа, а людина – функціональним елементом глобального технічного апарату.

Проаналізований феномен «суспільства втоми» свідчить про радикальну зміну парадигми насильства: від зовнішнього дисциплінарного примусу до прихованої психополітики успіху, де суб'єкт, прагнучи безмежної продуктивності, стає власним найсуворішим наглядцем. Проведено думку про те, що депресія та вигорання в цьому контексті постають не просто індивідуальними розладами, а закономірними наслідками «втоми від можливостей» у світі, де позитивне насильство надлишку і гіперактивності нівелює здатність до споглядання та глибокого розмислу.

Ключові слова: цифрова ідентичність, суспільство вигорання, психополітика, Бьонг-Чхоль Хан, Жан Бодрійяр, економіка досвіду, розповідь історій, депресія, симулякр.

Stefaniya Ukrainets

DIGITAL ANTHROPOLOGY: FROM IDENTITY TO THE «BURNOUT SOCIETY»

This study analyzes the transition from classical models of subjectivity to the state of a “burnout society,” where the individual becomes an object of total self-exploitation and psychopolitical control. It is demonstrated that within this dimension, traditional identity models lose stability under the pressure of information and communication technologies, leading to the emergence of a “digital personality.” The methodological framework of the work is based on a synthesis of concepts by leading 20th and 21st-century thinkers: from J. Baudrillard’s theory of simulation and the deontologization of reality to the neurophilosophical analysis of Byung-Chul Han. According to these views, virtual space emerges as a “social laboratory” where the real individual is replaced by a network subject (Identity Management), resulting in the devaluation of intimacy and existential depletion. The research findings reveal the paradoxical nature of modern violence: external disciplinary compulsion has been replaced by an internal “dictate of success,” which breeds depression as a “tiredness of ability.” The study proves that the excess of information and positivity in the media space not only levels the capacity for critical thinking but also transforms traditional narrative into commercial storytelling. It is emphasized that the integration of storytelling into the “experience economy” demonstrates the ultimate absorption of existential experience by commercial structures, where emotions and memory are turned into commodities. Furthermore, the study highlights that the “society of the spectacle,” by filling the individual’s inner void with an endless stream of visual stimuli, deprives them of historical consciousness and genuine proximity to the Other. This research substantiates that overcoming this anthropological dead end is possible only through restoring the ontological need for the Other and returning to narrative practices that are not subordinated to market logic. The exit from the “burnout society” lies in the rejection of total transparency and self-exploitation in favor of the “negativity” of boredom and tranquility, which serve as the sole foundation for the birth of authentic culture and a free personality.

Keywords: digital identity, burnout society, psychopolitics, Byung-Chul Han, Jean Baudrillard, experience economy, storytelling, depression, simulacrum.

Актуальність дослідження зумовлена глибокими трансформаціями соціокультурної буттєвості в умовах переходу до цивілізації нового інформаційного порядку, де традиційні підвалини людської ідентичності зазнають незворотної ерозії. У сучасному світі, що функціонує за логікою «плинної сучасності», людина дедалі більше витісняється у віртуальні виміри, трансформуючись у цифрову ідентичність, яка розчиняється у множинних дискурсивних полях та мережевих симулякрах. Особливої гостроти проблема набуває через зміну характеру соціального примусу: на зміну дисциплінарному контролю прийшла психополітика «суспільства успіху», де зовнішнє насильство заміщене автоконтролем та нещадною самоексплуатацією. Цей стан породжує патологічний ландшафт епохи –

тотальну втому, депресію та вигорання, що постають не просто медичними діагнозами, а системними наслідками «втоми від можливостей» суб'єкта, який більше «не може могти».

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна соціокультурна буттєвість в умовах переходу до цивілізації нового інформаційного порядку позначена особливою динамікою беззастережного самовираження та невідвратною ерозією підвалин життя, стилізованого під урбаністичні проєкти, що давно зійшло з рейок розумності чи бодай поміркованості. Зазнаючи постійних трансформацій через використання інформаційно-комунікативних технологій, соціокультурна реальність захоплює у простір власних модифікацій і саму людину. Це породжує новий антропологічний тип – цифрову або віртуальну ідентичність, на якій нині замикається вся сукупність кризових явищ. За А. Печчеї, саме в цілісній особистості криються і проблеми, і рішення глобальних криз [10, с.184]. Проте в умовах «плинної сучасності» (З. Бауман) ця цілісність втрачається. Невипадково проблема її збереження постає наріжним каменем філософського аналізу. Актуалізуючи умови формування нового світопорядку, дослідники фіксують трансформацію не лише ключових параметрів людської особистості, а передусім самої реальності. Вона розпадається, дробиться, набуває множинних ликів і втрачає свої вихідні метафізичні характеристики, а отже, – її онтологічну основу. Така деонтологізація впливає з постструктуралістського відриву означеного від означуваного, що засвідчує неможливість думки бути систематичним знанням про об'єктивну дійсність. Шляхом деонтологізації реальність перетворюється на конструкт чи ефект масмедіа, що не піддається вписанню у цілісну картину світу. Ризоматичний глобальний простір, павутина комунікаційних мереж та інформаційний потік текстів, образів, аватарів і смайлів вимагають від людини не лише адаптації – у зрізі нескінченних модифікацій вона випробовує себе у множинних дискурсивних полях, виходячи поза межі класичних моделей ідентичності у віртуальні виміри. Намагаючись оцінити шанси особистості надійно балансувати у поліструктурній мережі самоідентифікацій, що ускладнюється насиченістю симулякрами, ми звертаємося Ф. Джеймсона, який стверджує, що в епоху тотальної комунікації та нестабільності ціннісного ландшафту базова соціальна ідентичність не може бути стійкою, оскільки постійно дрейфує і вислизає [9, р. 47–48]. Однак амбівалентність, притаманна ідентичності, не виключає ні особистісної динаміки змін, ні безумовної потреби зберегти стійкість основ у вирі трансформацій. Їхній вектор корелює із процесами індивідуалізації, самовідчуженням людини від трансцендентного начала, природного середовища та соціального оточення. «Місце матеріальних речей буття та ідеалів заступила нова семіотика світу, новий спосіб висловлювання... Процес симуляції зайшов так далеко, що загубилась фундаментальна різниця поміж наявним і фантазіями», – констатує Б. Марков [3, с. 77]. Знаковий простір максимально поглинає людину, яка самостійно конструює свій віртуальний образ. Намагаючись досягнути взаємності та прийняття в мережі, індивід маніпулює цим образом, змінює та переналаштовує його. Ситуація перманентної «кризи ідентичності» оприявнює можливість вільної гри власними «Я» та їхніми репрезентаціями. Прикметно, що суб'єкт, залишаючись у реальному світі, наділяється іншим тілом у віртуальному вимірі, трансформуючись у власний симулякр, позаяк фінальна ідентифікація можлива лише за умови понятійної співвіднесеності з реальністю. Так віртуальний комунікативний простір набуває статусу альтернативного майданчика самовираження та важливої соціальної лабораторії для експериментів із реконструкції «Я». Інтернет-середовище передбачає не так самоідентифікацію особистості, як її самопрезентацію – процес свідомого або неусвідомленого позиціонування власного «Я» за допомогою вербальних і невербальних засобів комунікації.

Важливо, що у комунікативних медіасвітах реальна особистість репрезентує себе не як представник певної статі, національності, віросповідання, професії, політичної орієнтації чи культурних традицій тощо, а передусім як виконавець ролі, що є випробуванням нового досвіду. Невипадково у професійному IT-середовищі на означення віртуальної ідентичності використовується поняття мережевого суб'єкта (Identity Management), що позначає інтеграцію усіх додатків в єдине інформаційне середовище з метою створення типових профілів користувачів для оптимального керування ідентифікацією і доступом. У мережевому середовищі усе виставляється напоказ, все підлягає оцінюванню і має свою вартість, а перетворення людини на придаток техносу в статусі функціонального елемента системи, нівеляція особистості без будь-якого права захистити свою автономію і самодостатність є звичним і незворотнім процесом.

Як бачимо, онлайн-середовище надає людині будь-які можливості, окрім однієї – бути собою. Попри відчуття безперервної участі у спілкуванні, підміна в образі візаві породжує не просто

розчарування, а девальвацію близькості, що приводить до самотності та спустошення, втрати життєвої енергії, песимізму та байдужості. Проблема тотального спустошення акумулює в собі усі ознаки порожнечі, на що вказує Жиль Ліповецьки [2]. Натомість Ж. Бодріяр наприкінці 80-х років ХХ ст. констатує «дефіцит співчуття», що є причиною посттравматичних розладів і травм. У праці «Прозорість зла» мислитель намагається дати відповідь на запитання, чому «автономні, самодостатні й самовдоволені індивіди виявляють несподівану жорстокість і навіть потяг до вбивств» [6, с.77] і чому, зрештою, найреактивніші форми зла криються за фасадом гасел пацифізму, демократії, екології, здоров'я, моральних чеснот та неконфліктної комунікації. Цікаво, що дослідник вбачає порятунок в єдиному – зруйнувати будь-які фасади благопристойності, зробити зло прозорим до такої міри, щоб домогтися якщо не протверезіння суспільства, то хоча б його загартування, яке можливе через катастрофи, епідемії, наркоманію, тероризм. Перенесене винятково у семіотичну сферу зло, на думку Ж. Бодріяра, не підлягає ізоляції, а множить у численних віртуальних проєктах – СНІД, біржова криза, електронні віруси, тероризм пов'язані поміж собою і перетікають одне в одне, незмінно посилюючи автономний потенціал зла, в той час, як добро діалектичне й несамодостатнє у своєму бутті.

Водночас, на думку корейсько-німецького філософа Бьонг-Чхоль Хана, інформаційне перевантаження приводить суспільство до глибоких структурних змін, які й породжують всеохопну втому і втрату здатності до критичного мислення чи навіть просто розмислу. Підкреслимо, що «суспільство втоми» – це не дразлива абстрактна метафора філософа, а спроба лаконічно означити те, що є очевидним і потребує свого оприявлення у суспільстві. Полемізуючи із М. Фуко, Бьонг-Чхоль Хан [4] аргументовано переконує, що описані ним феномени контролю, зовнішнього примусу та експлуатації, які формують божевільного і злочинця, нині втратили свою актуальність, позаяк уступили першість автоконтролю й самоексплуатації, що породжують депресивного маніяка і невдачу. Перехід від дисциплінарного суспільства (М. Фуко) до «суспільства успіху» (Бьонг-Чхоль Хан) радикально змінює характер насильства: зовнішній примус замінено автоконтролем, а депресія постає як «втома від можливостей» суб'єкта, вона виникає в той момент, коли успішний суб'єкт «більше не може моти. Не імператив слухатися самого себе, а примус досягати викликає депресію, причиною якої стає виснаження» [8]. Як переконує дослідник, надмірна прозорість існування суб'єкта у медіапросторі постійно ослаблює психіку, людина у неперборному прагненні самовдосконалення й примноження власної продуктивності, переживаючи загубленість та самотність, руйнує себе психічно та фізично. Психополітика неолібералізму, використовуючи приховані технології сучасної влади, перетворює людину на найбільш строгого наглядача над собою. Автор акцентує увагу на повсюдному засиллі успіху та позитиву, причому йдеться не про що інше як перевантаження успіхом, яке породжує новий тип людини – *animal laborans* (тварина праці), що з власної волі безжально експлуатує себе. І якщо традиційно насильство існувало в негативних формах, зокрема воєн, катувань, тероризму (Бьонг-Чхоль Хан називає його макрофізичним), то наявне нині, набуваючи системного характеру надмірності, надлишковості, надвиробництва, гіперактивності, стало позитивним. Однак, саме позитивне насильство може мати найбільш непередбачувані, а то й катастрофічні наслідки для суспільства, на що так само вказує і Ж. Бодріяр: «Існує один жахливий наслідок безперервного творення позитивного. Якщо негативне породжує кризу і критику, то позитивне, возвеличене до рівня гіперболи, породжує катастрофу через неможливість побачити кризу і критику навіть в гомеопатичних дозах. Будь-яка структура, яка переслідує, дошкуляє, знецінює свої негативні елементи, зазнає ризику катастрофи, з огляду на повне повернення до попереднього стану, подібно до того, як біологічне тіло, яке позбавляється зародків бацил, паразитів й інших біологічних ворогів, водночас не виключає ризику раку та метастазів, інакше кажучи, ризику виникнення позитивного, що поглинає свої власні клітини, або ж вірусного ризику, який постає як загроза поглинання своїми власними антитілами, що залишилися не використаними. Усе, що вивергає із себе прокляття своєї суті, підписує собі смертний вирок. У цьому ж і полягає теорема проклятої суті» [6, с. 122], – стверджує Ж. Бодріяр, який за фасадами гуманізму бачить реактивні форми зла, які не ізолюються, а множаться у віртуальних проєктах (віруси, тероризм).

Вірулентність «позитивного» (Ж. Бодріяр) трансформується у повсякденну когнітивну диктатуру: надлишок стимулів та знаків радикально переструктурує увагу. Сучасне насильство породжується не браком, а всемогутністю; війна суб'єкта із самим собою за першість не має спини, оскільки вершина успіху недосяжна. Це перманентне незадоволення собою, хижацька ненаситність і водночас приреченість почуватися жертвою приводить до вигорання, яке стає симптомом усього

постсучасного суспільства успіху. На думку Бьонг-Чхоль Хана, нейрональні захворювання, такі як депресія, синдром дефіциту уваги й гіперактивності, розлади особистості визначають патологічний ландшафт епохального пограниччя. До них мислитель відносить різного роду депресивні, межові (тимчасове відчуття дискомфорту) та клінічні стани (зниження імунітету, втрата працездатності, порушення когнітивних процесів), кризи сенсу життя (екзистенційні кризи), кризи духовних цінностей, кризи нереалізованості та спустошеності, синдром вигорання, депривації, інформаційний шум, що приглушує думку. Цікаво, що автор констатує подібність сучасного в'язня успіху із в'язнями концентраційних таборів смерті, виснажених і знесилених, повністю апатичних і байдужих через неспроможність хоч якось реагувати на події, що відбуваються тут і зараз.

Таким чином, суспільство успіху і престижу, породжуючи нові типи примусу, є суспільством, у якому потурається свобода. У цьому контексті висунутий Бьонг-Чхоль Ханом лозунг «назад до дикунства і варварства» уже не видається таким безперспективним, оскільки, як стверджує дослідник, людська культура сформувалася шляхом зваженого споглядання і навіть нудьги, що приводить до чистої негативності, репрезентованої порожнечою. Цілком вмотивовано тут звучить застереження Бьонг-Чхоль Хана про небезпеку реагувати на кожен подразник, оскільки це викликає хвороби та виснаження. де «в'язень успіху» подібний до апатичного в'язня табору, виснаженого неможливістю реагувати на дійсність. Вихід із цієї пастки Бьонг-Чхоль Хан вбачає у поверненні до «споглядальної нудьги», адже культура формується саме через тишу і порожнечу. Сьогодні ж людина, зациклена на самопрезентації, втрачає здатність сприймати Іншого (агонія еросу). У кордонах власного «Я» особистість стає одномірною, а її зв'язки – суто функціональними. Проте, як зазначають Ж. Дельоз та Е. Муньє, Я увиразнюється лише через зустріч із Іншим; без цієї онтологічної потреби людина потрапляє у деструктивну залежність від себе, що веде до відчуження.

Цифрова епоха створює парадокс: надлишок даних не замінює екзистенційної зустрічі, а лише посилює самотність у віртуальному натовпі. Інформаційний потік, на відміну від пам'яті-нарративу, не залишає слідів, одурманюючи людину «безумством злободенності». Якщо розповідь емпатична і стабілізує буття, то інформація нейтральна. У суспільстві споживання нарратив деградує до сторітелінгу – розповіді для продажу, де емоції стають товаром.

Постмодернізм (Ж.-Ф. Ліотар) підірвав віру в «великі нарративи», замінивши їх фрагментованими «малими історіями». В медіаполі швидких форматів увага розпорошується, формуючи цинічне ставлення до сенсів. Це стає фундаментом для «естетичного імперіалізму» (Б. Хьюбнер) – ери порожнечі, де людина шукає порятунку в ефемерній ейфорії, ковзаючи по поверхні речей (М. Епштейн). Цей антропологічний дефіцит інструменталізує «економіка вражень» (Д. Пайн, Д. Гілмор). Тут враження – це диференційований економічний продукт, де бізнес стає сценою, а споживач – учасником вистави. Мета – змінити сутність покупця, запропонувавши йому стати «іншим». Однак, таке «суспільство спектаклю» є формою відчуження, де життєвий досвід замінюється потоком образів. Спектакль знає циклічний час споживання, але не знає історії, перетворюючи людину на атомізованого глядача. Навіть в українському контексті, де сторітелінг є інструментом національної ідентифікації (пам'ять про Голодомор, війну), він балансує між екзистенційною потребою бути почутим і комерційною технологією. М. Маклюєн пророкував, що медіа стануть «зовнішнім розширенням мозку», зливаючи свідомість із глобальною мережею. Водночас Н. Луман вбачає у комп'ютерній комунікації автопоетичну систему, що зміцнює мережеві структури. Розробляючи концепцію суспільства як автопоетичної самореферентної системи, дослідник вважає її елементом комунікації, в тому числі й комп'ютерної. На думку Лумана, комп'ютерна комунікація не замінює інші засоби взаємодії, а зміцнює наявні соціальні структури, поширюючи їхній глобальний та космополітичний вплив.

Саме зміцнення мережевих структур підводить нас до розуміння того, що цифрові технології перестають бути просто інструментом і стають новим життєвим середовищем. Цікаво, що комп'ютерна комунікація постає сьогодні не тільки як технологічна новація, характерна для постнекласичного етапу науки, а передусім як основа формування майбутньої культури. У її контексті постать Іншого зазнає радикальної трансформації, перетворюючись на «віртуального Іншого» – суб'єкта, якого можна впізнати лише через артефакти «ілюзорно-чуттєвої квазіреальності» та фантомні об'єкти, позбавлені традиційної онтологічної опори.

Утім, така віртуалізація не є лише актом втрати; вона відкриває простір для нової форми суб'єктивності. Інтерактивно взаємодіючи та трансформуючи віртуальний простір у суспільстві конформізму, Інший отримує шанс реалізувати себе через акти симулятивної життєдіяльності. Однак цей

перехід ознаменує народження нової антропологічної одиниці – не людини в класичному розумінні, а «постлюдини». Як зазначає Р. Брайдотті, така особистість, долучена до інформаційно-кібернетичних систем, повинна навчитися інакше мислити себе, посилюючи пошук альтернативних схем знання та способів саморепрезентації у світі, де межа між біологічним та технологічним остаточно розмивається. Цей новий тип суб'єктивності, інтегрований в інформаційно-кібернетичні мережі, потребує розробки альтернативних схем саморепрезентації, які б дозволили зберегти екзистенційну таємницю людського буття у світі тотальної цифрової прозорості. «Постлюдський стан» – це перша сходинка у постлюдство, як «вітальну, самоорганізовану, але все-таки ненатуралістичну структуру найживішої матерії» [7, с. 10]. Прискорена еволюція розуму, «гібридний» спосіб існування, де фізичний та цифровий світи нерозривно поєднані, злиття людини з технологією, що виключає опозицію, посилення обчислювальних і продуктивних потужностей, суб'єктність без суб'єкта, соціальна ізоляція, попри постійний зв'язок, розлюднена людина без органів – усе це характеристики нового трансгуманістичного інформаційного середовища, що вибудовує гіпотетичний образ майбутньої людини. І це уже «антиантропологія» (С. Хоружий), предметом якої стає постлюдина, що увібрала в себе людське та нелюдське, природне та штучне, трансформоване за допомогою нанотехнологій, засобів для зміни станів свідомості, генної інженерії та імплантації. Комп'ютерна комунікація не просто змінює технології, а формує нову антропокультурну матрицю, де пошук Іншого стає способом подолання самотності у віртуальній квазіреальності.

Література:

1. Ліотар Ж.-Ф. *Стан постмодерну : доповідь про знання* / пер. з фр. Київ : Видавець, 2025. 160 с.
2. Ліповецьки Ж. Ера порожнечі. Споживання і гедонізм: до постмодерністського суспільства / пер. з фр. // *І: незалежний культурологічний часопис*. 2002. № 25. С. 133–148.
3. Марков Б. Після оргії // *І: незалежний культурологічний часопис*. Львів, 2001. № 21. С. 73–84.
4. Хан Бьонг-Чхоль. *Суспільство в томи. Психополітика* / пер. з нім. Київ : Лабораторія, 2023. 147 с.
5. Чепелева Н. В. Розуміння та інтерпретація особистого досвіду у контексті психологічної герменевтики // *Психологія і суспільство*. 2012. № 1. С. 36–42.
6. Baudrillard J. *Transparenz des Bösen. Ein Essay über extreme Phänomene* / aus dem Franz. von R. Voullié. Berlin: Merve Verlag, 1992. 202 S.
7. Braidotti R. *The Posthuman*. Cambridge : Polity Press, 2013. 180 p.
8. Han B.-C. *Topologie der Gewalt*. Berlin: MSB Matthes & Seitz Berlin Verlagsgesellschaft mbH, 2013. 124 S.
9. Jameson F. *Postmodernism, or, The Cultural Logic of Late Capitalism*. London : Verso, 1991. 438 p., p. 47–48.
10. Peccei A. *The Human Quality*. Oxford; New York: Pergamon Press, 1977. 184 p.